

CÍRKEV V OBZORU BUDOUCNOSTI

Otázky – úvahy – rozhovory

TOMÁŠ BUTTA

100 let služby Bohu
pomoci člověku
Církev československá husitská

Církev v obzoru budoucnosti

Otázky – úvahy – rozhovory

ThDr. Tomáš Butta

Sazba a obálka: Ing. Pavel Blažek, jpb

Jazyková korektura: Mgr. Jana Krajčířiková

Tisk: Josef Sedláček Sprint Servis

Počet stran: 92

Vydala Církev československá husitská v edici Blahoslav

Vydání první Praha 2020

Copyright © Tomáš Butta, 2020

ISBN 978-80-7000-172-1

Na obálce je užit obraz Tomáše Nováka s názvem

De magische vierkant (Magický čtverec), 2008

Acryl; 100x100 cm

Vydání publikace bylo podpořeno finančním darem.

Obsah

Krátké vysvětlení na úvod	7
1. Církev v budoucnosti	9
<i>1.1 Začít pohledem do minulosti .....</i>	<i>9</i>
<i>1.2 Jde o budoucnost křesťanství .....</i>	<i>10</i>
<i>1.3 Křesťanství žije v konkrétní organizované církvi a vyžaduje schopnost solidarizovat se s ní .....</i>	<i>13</i>
<i>1.4 Co je budoucnost? .....</i>	<i>14</i>
<i>1.5 Náš přístup k budoucnosti církve .....</i>	<i>16</i>
2. K pastorační strategii církve vzhledem k budoucnosti	18
<i>2.1 Proměny společnosti a tradičních církví .....</i>	<i>18</i>
<i>2.2 Úvahy o pastorační strategii v Církvi československé husitské .....</i>	<i>21</i>
<i>2.3 K situaci náboženských obcí .....</i>	<i>23</i>
<i>2.4 Početní hledisko pro typologii náboženské obce .....</i>	<i>24</i>
<i>2.5 Naznačení nejdůležitějších hledisek pro posuzování náboženských obcí .....</i>	<i>25</i>
3. Některé aktuální otázky z diskuse v Církvi československé husitské	26
<i>3.1 Potřebuje církev reformu a obnovu? .....</i>	<i>26</i>
<i>3.2 Redukce, nebo rozvíjení .....</i>	<i>28</i>
<i>3.3 Vize a směřování církve k budoucnosti .....</i>	<i>29</i>
<i>3.4 Identita církve .....</i>	<i>31</i>
<i>3.5 Liturgická reforma .....</i>	<i>32</i>
<i>3.6 Změny řádů .....</i>	<i>33</i>
<i>3.7 Cesta k ekonomické soběstačnosti .....</i>	<i>34</i>

3.8	<i>Spoluodpovědnost jednotlivých diecézí</i>	36
3.9	<i>Ústředí církve a jeho úkoly</i>	37
3.10	<i>Hledání kroků k ekumenickému sblížení</i>	37
4.	Církev a věřící v čase pandemie a nouzového stavu	40
4.1	<i>Zavřené kostely</i>	40
4.2	<i>Bohoslužba bez večeře Páně</i>	41
4.3	<i>Rodinná bohoslužba místo sborové</i>	44
4.4	<i>Bohoslužba duchovních bez laiků</i>	45
4.5	<i>Pandemie jako čas zkoušky naší osobní víry, nebo jako možnost jejího prohlubování?</i>	46
5.	Komunikace v církvi – její předpoklady, kultivace a úskalí	47
5.1	<i>Komunikující církev</i>	47
5.2	<i>Církev v čase médií a internetu</i>	49
5.3	<i>Podoby a formy komunikace v soudobé církvi</i>	50
5.3.1	<i>Některé formy a způsoby komunikace v církvi</i>	51
5.3.2	<i>Sněmovní dialog</i>	52
5.3.3	<i>Přímá a nepřímá komunikace</i>	52
5.3.4	<i>Elektronická a tištěná forma sdělení</i>	53
5.4	<i>Překážky a negativní jevy v komunikaci</i>	54
5.4.1	<i>Zneužití svobody</i>	54
5.4.2	<i>Naříkání nad poměry v církvi</i>	55
5.4.3	<i>Neupřímnost a pokrytectví</i>	55
5.4.4	<i>Manipulace</i>	55
5.4.5	<i>Konflikty a jejich nesnadné řešení</i>	56
5.4.6	<i>Fámy a pomluvy</i>	57
5.4.7	<i>Anonymní dopisy</i>	57
5.4.8	<i>„Otevřený dopis“</i>	57

5.5	<i>Dokážeme vést v církvi bratrský rozhovor?</i>	57
5.6.	<i>Podněty pro kultivaci komunikace v církvi</i>	59
6.	Uvažování o teologii – jejím charakteru a úloze	62
6.1	<i>Teologie na univerzitě a v církvi</i>	62
6.2	<i>Víra, Bible a církev jako předpoklady teologie</i>	64
6.3	<i>Církev potřebuje nauku a teologii</i>	67
6.4	<i>Myšlenky o poslání teologa</i>	69
7.	Funkce patriarchy a její pojetí v Církvi československé husitské	71
7.1	<i>Patriarcháty ve východním a západním křesťanství</i>	71
7.2	<i>Původ titulu patriarcha a jeho nositelé v CČSH</i>	72
7.3	<i>Spjatost s církvi a služba společenství</i>	74
7.4	<i>Kvalifikační předpoklady pro službu biskupa a patriarchy z hlediska řádů CČSH</i>	75
7.5	<i>Biblická kritéria církevního představitele</i>	77
7.6	<i>Schopnosti a předpoklady ke službě patriarchy</i>	78
7.7	<i>Charisma a řády</i>	79
7.8	<i>Reprezentativní a sjednocující funkce patriarchy</i>	80
	Z dokumentů a literatury	83

Krátké vysvětlení na úvod

Tato publikace s názvem „Církev v obzoru budoucnosti“ je určena pro duchovní, aktivní laiky a církevní pracovníky i další zájemce z řad Církve československé husitské i mimo ni.

Publikace obsahově navazuje na prakticko-teologické příručky „Pastorační péče v církvi“ z roku 2017, „Témata z duchovenské praxe“ z roku 2018 a „Církev mezi tradicí a otevřenou budoucností“ z roku 2019.

K tématu a úvahám o budoucnosti církve přistupuji z více úhlů pohledu. Jednak jako duchovní, který prošel službou v několika různých náboženských obcích. Současně jako ten, kdo zakusil zcela zvláštní a konkrétní tíži odpovědnosti ve funkci biskupa-patriarchy Církve československé husitské v období čtrnácti let. Další hledisko, s nímž k otázce budoucnosti církve přistupuji, je pohled praktického teologa. V případě jednotlivých částí této publikace se jedná o živá a diskutovaná témata z oblasti praktické ekleziologie v naší církvi i v ekumeně. Zabývat se praktickou ekleziologií s výhledem k budoucnosti je potřebným a naléhavým úkolem pro naši zřetelnější orientaci a společné hledání odpovědí na nesnadné otázky v církvi. Stále znovu musíme odpovídat na principiální otázky církve a vyjasnit si poslání v naší přítomnosti, ale odvážit se i „prorocké vize“, prognózy, predikce i hledání konkrétní strategie vzhledem ke skrytému obzoru budoucnosti.

Impulsem ke vzniku a vydání této knížky se stala probíhající volba pro funkci patriarchy v roce 2020 a s ní spojená diskuse, která se týká nejen této funkce a pastýřské služby, ale celkového budoucího směřová-

ní naší církve v nadcházejícím čase. Právě k této celocírkevní diskusi chce alespoň částečně tato publikace svým zaměřením a některými náměty přispět.

Tomáš Butta

1. Církev v budoucnosti

1.1 Začít pohledem do minulosti

Když se chceme zabývat budoucností, nejprve se musíme obrátit k minulosti. Zájem o historii nemusí být zvláště pro mladé lidi zrovna atraktivní. Přesto bez znalosti minulosti nepochopíme naši současnost. Platí to právě o křesťanství a církvi. Studium teologie na univerzitě v sobě zahrnuje i studium církevních dějin. Současně každý jednotlivý samostatný teologický obor či dílčí předmět v sobě zahrnuje i historickou část – dějiny dogmatu, dějiny liturgie, dějiny kazatelství a další. Na tehdejší Husově československé bohoslovecké fakultě jsme museli nejprve projít detailním studiem nejen církevních dějin, ale i dějinným vývojem všech teologických oborů. Věnovali jsme se velmi podrobně křesťanskému starověku a středověku i reformaci, ale do nové doby jsme v přednáškách příliš často nedošli. Bylo to zřejmě i tím, že v našem prostředí byla tehdy „nová doba“ poznamenána a zatížena totalitní ideologií. Také dnes se teologii na univerzitě může vytýkat, že je příliš historická, zatímco jiné vědní obory jsou soustředěny na přítomnost a jejich výzkumy mají význam pro budoucí vývoj lidstva. Ale křesťanství má bohatou tradici a historii dlouhou 2000 let a v návaznosti na židovství ještě starší. Tuto bohatou historii křesťanství tvoří řada známých i méně známých osobností svědků, četnost dramatických událostí a nepřeborné bohatství pramenů a myšlenek i pokladů křesťanské kultury. Pro duchovního Církve československé husitské má zvláštní význam jak starokřesťanská tradice, tak i studium české reformace, osvícenství a katolického modernismu.

Znát dějiny, historii je užitečné a potřebné, abychom se orientovali v přítomnosti, která z minulosti i viditelněji vyrůstá a v níž se nám otevírá budoucnost. Obrazem nám může být to, že v daném okamžiku slyšíme vždy jeden tón, a přitom jsme schopni vnímat celou melodii. Předcházející tóny zůstávají v naší paměti a současně již odhadujeme další budoucí tóny pokračující melodie. Máme znát dějiny své církve, v níž konáme službu jako duchovní, kazatelé a další pracovníci. Máme znát dějiny místa, ve kterém působíme jako faráři nebo farářky i jako laičtí pracovníci a žijeme jako věřící. Je dobrým vkladem znát historii náboženské obce a nemyslet si, že čas v ní začíná až naším nastoupením. Pastorační nezdar duchovního v konkrétním místě může mít řadu příčin, neboť duchovenská služba je v současné situaci mimořádně obtížná a náročná, ale někdy i to, že nedokáže navazovat na to, čím a jak žila náboženská obec před jeho příchodem. Nejen „novost“ a „obnova“ jsou potřebné, ale i určitá kontinuita je v církvi důležitá.

1.2 Jde o budoucnost křesťanství

Zajímá nás především budoucnost. Cítíme obavy a máme starost o budoucnost církve. Zneklidňují nás otázky týkající se budoucnosti konkrétní náboženské obce, v níž nalézáme místo jako členové nebo příchozí, nebo neseme dokonce za její stav – rozvoj i stagnaci – odpovědnost jako faráři a farářky nebo jako laičtí spolupracovníci. Naše pohledy na církev a posuzování jejího stavu určuje podoba náboženské obce v konkrétním místě – městě či vesnici. Při takovém pohledu na společenství v konkrétním místě nás někdy může provázet pocit malosti, omezenosti i určité osamocení. Je-li

však někdo duchovním, jestliže přijal tuto službu a posláni od Krista a jeho církve, tak i v tom zdánlivě bezvýznamném místě koná mimořádně významný úkol a jeho působení má „civilizační dosah“. Jde především o křesťanství jako takové. Konat službu v církvi – v kterékoli křesťanské církvi – znamená podílet se na tom, co má „civilizační rozměr“. V prostředí sekularizace jsme nositeli křesťanství a jeho hodnot. O „rehabilitaci“ křesťanství a o uplatňování jeho hodnot v myšlení a životních postojích lidí v nové době se jednalo těm, kteří se rozhodli pro odvážné založení nové samostatně organizované církve před sto lety. Při vzniku Církve československé husitské nešlo v prvé řadě o motivy národní, o motivy politické, o motivy sociální, ale o náboženské a křesťanské. Vidíme to v díle dr. Karla Farského, který nechtěl opustit křesťanství, ale hledal jeho nové vyjádření, které by bylo srozumitelné lidem jeho doby. „Křesťanství je podnes a zůstane uznanou nejvznešenější základnou nábožensko-kulturní jak ve světě, tak u nás. Neboť ani z našeho národního života nelze vymýtiti tisícileté křesťanské tradice s érou Husovou, česko-bratrskou a Komenského, nelze vyhladit z něho náboženské vroucnosti spojené se jménem Ježíšovým, která prolíná celým naším životem“ (*Farský K., Český problém církevní, cit. s. 13*). Jan Hus se svým známým výrokem o hledání pravdy obracel na věřícího křesťana jako takového: „Protož věrný křesťane! Hledej pravdu, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdu až do smrti...“ (*Mistr Jan Hus, Výklad víry, cit. s. 18*). Co znamená být křesťanem, dokládá bratrský biskup a učitel Jan Amos Komenský ve svém spise *Jedno nezbytné*. Říká: „Křes-

ťanem nazýváme žáka a napodobitele Kristova. Toho, kdo věří, co Kristus učinil, dělá, co přikázal, a doufá v to, co slíbil. Pravý křesťan je ve skutečnosti jen ten, kdo Kristovu učení opravdu věří, jeho přikázání plní a jeho slibům opravdu věří“ (*Komenský J. A., Jedno nezbytné, cit. s. 158*). Podle německého reformátora Martina Luthera je pro křesťana charakteristická svoboda. Svoboda se nedá určovat moralistickými pravidly, nýbrž je to tvořivá aktivita člověka, který uvěřil v Krista. Křesťan totiž nežije sobě samému, nýbrž žije v Kristu a ve svém bližním. Vztah k Ježíši je určován vírou, vztah k bližnímu je určován láskou (*Molnár A., Theologia crucis, s. 103*). Naším úkolem v Církvi československé husitské je osvojovat si křesťanství, být skutečnými křesťany. „Být křesťanem“ – tak nazval jednu ze svých knih teolog Hans Küng. Říká, že podstata křesťanství tkví v samotném Ježíši Kristu. „Být křesťanem“ znamená podle Hanse Künga „v dnešním světě opravdově lidsky žít, jednat, trpět a umírat v následování Ježíše Krista – ve štěstí i neštěstí, v životě i smrti být nápomocen lidem a ochraňován Bohem“ (*Küng H., Být křesťanem, cit. s. 245*). Katolický arcibiskup a kardinál Reinhard Marx vyslovuje přesvědčení, že „křesťanská víra uschopňuje ke skutečné svobodě, předpokládá lidi vzdělané, zodpovědné lidi, hájí důstojnost osobnosti. Právě do takového světa patří evangelium a církev jako kritická průvodkyně, která se nestahuje do ústraní a neorientuje se jenom na minulost“ (*Marx R., Církev přežívá, cit. s. 55*). Být církví znamená být především křesťany, přesněji řečeno stávat se křesťany. Být křesťanem představuje stálý životní zápas a vytrvalé úsilí, než aby to byl jednou provždy daný a hotový stav. Být

nositeli a šířiteli křesťanství v jeho nejhlubším kristovském pochopení a nejširším „civilizačním rozměru“ je úkolem církve v každé době.

1.3 Křesťanství žije v konkrétní organizované církvi a vyžaduje schopnost solidarizovat se s ní

V našem prostředí panuje nedůvěra lidí k organizovaným církvím. Instituční uspořádání se jeví jako nedůležité, překonané, bránící „pravému“ křesťánskému, náboženskému a spirituálnímu životu. Preferována je individuální spiritualita, která nechce být vázána na konkrétní organizovanou církev a její tradici. Přání a touha po bezprostředním zakoušení společenství blízkých si lidí považuje za příliš omezující a již nepotřebné instituční prvky v církvi.

Uveďme však jako příklad univerzitu. Jedná se o velmi starobylou instituci, která má svá pravidla (statut), rituály (slib), orgány (rektor a akademický senát). Univerzita má svoji samostatnost, svoji charakteristiku a svá specifika, i přes svoji otevřenost a spolupráci s dalšími univerzitami. Velkou hodnotou univerzity je akademická svoboda. Akademická svoboda znamená svobodu členů univerzity zejména vyučovat a učit se, jakož i rozvíjet svobodně vědecké bádání. Akademická svoboda je však výsadou pro ty, kteří plní povinnosti pedagogů i studujících.

Podobně i církev má své instituční uspořádání a svá pravidla, která náležejí k její pozemské podobě. Druhý vatikánský koncil ve Věroučné konstituci o církvi *Lumen gentium* vyjádřil vztah společenství víry, naděje a lásky a viditelného organismu církve tak, že „společenský organismus církve slouží Duchu Kristovu, kte-

pokládaného společenského a geografického vývoje. Následuje stanovení cílů a priorit. Teprve v další fázi je možné uskutečňovat změny vzhledem ke stanoveným cílům a podle ukazatelů a určených kritérií. Chybou je, když se provádějí radikální změny bez důkladnější znalosti a analýzy a jejího zhodnocení v širší odborné diskusi, konkrétně se to týká rušení náboženských obcí a prodeje majetku. Strategie či koncepce církve má mít na zřeteli jak soběstačnost ekonomickou, ale také specifčnost ideovou a samostatnost organizační. Toto jsou předpoklady k tomu, že Církev československá husitská, jako církev ideově nezaměnitelná, organizačně samostatná a hospodářsky soběstačná, bude plnit Kristovo poslání i v budoucnosti.

2. K pastorační strategii církve vzhledem k budoucnosti

2.1 Proměny společnosti a tradičních církví

V našem evropském prostředí se již delší čas hovoří o konci lidové církve. Tyto pohledy se objevují například v německém protestantismu, historicky podmíněném teritoriálním konfesijním vymezením zemských církví v souvislosti s poklesem členů. V českém prostředí je patrný úbytek členů lidových církví při sčítání obyvatel, jako je tomu v případě Církve římskokatolické, Českobratrské církve evangelické a Církve československé husitské. Pavel Černý ve stejnojmenném příspěvku uvádí, že je možné hovořit o „soumraku lidové církve“. Přes tuto společenskou proměnu posledních desetiletí jsou zřejmé některé snahy o restaurování tradiční lidové církve v římskokatolickém

prostředí, zvláště v oblastech Moravy. Přesto katoličtí teologové jako například Josef Dolista vidí situaci církve tak, že „její budoucnost nebude zajištěna kvantitou jejích členů, ale kvalitou víry, naděje a lásky křesťanů, kteří budou vytvářet spíše malá společenství“ (*Dolista J., Perspektivy církve, cit. s. 108*). Určitou korigující alternativou restaurační snahy o obnovu lidové církve v její triumfalistické podobě je pojetí dialogu se společností prezentované prof. Tomášem Halíkem jako evangelium pro lidi „na okraji“, „za hranicemi církve“. Oproti formě lidové církve pro mnohé je podle Halíka budoucnost křesťanství viděna jako záležitost elity. Problematicčnost lidové či národní církve se ukazuje v multikulturním a v multináboženském prostředí naší doby. O naší duchovní situaci vypovídají a podávají podrobnou analýzu knihy sociologů náboženství Davida Václavíka, Zdeňka R. Nešpora a také religionisty Pavla Hoška. Znakry naší doby podle pravoslavného teologa, filozofa a spisovatele Oliviera Clémenta jsou lhostejnost zbarvená určitým nepřátelstvím vůči křesťanství. Dále je to všudypřítomná tržní ideologie, která oslavuje úspěch a peníze, touhu a požitek. Třetím znakem je „nеспoutaná spiritualita“ (*Clément O., Duchovní průvodce pro naši dobu, s. 43*).

Naše církve vznikla se záměrem být církví lidovou a národní, dokonce v některých oblastech většinovou. Nová církve usilovala v duchu modernistického programu o otevřenost vůči moderní společnosti, když tehdejší Římskokatolická církve byla vůči nové době uzavřena a zůstala ve svých východiscích na pozicích Tridentského koncilu a I. vatikánského koncilu. Růst a rozvoj nové církve byl překvapivý, přesto ne tako-

vý, jaký zakladatelská generace očekávala vzhledem ke společenskému a náboženskému vývoji v nově vzniklém státě. Vázanost nové církve na první republiku a její vlastenecký, demokratický a humanitní program byla přesto značná. V době komunistické totality se pojetí lidové církve v otevřenosti vůči státu prosazujícím ateistickou ideologii stalo velmi problematické. V tomto období národní prvek začal ustupovat do pozadí a naše církve začala získávat dokonce určitý rys „vyznačské“ církve. Základy víry začínají vyznáním Ježíše Krista, kterému církve jedinému patří. „Proč vyznáváme Ježíše Krista jako svého Pána? Ježíše Krista jako svého Pána vyznáváme proto, že přes svou porušenost náležíme mocí Ducha svatého jemu jako jeho lid.“ (*Základy víry CČSH, ot. 1*). Od působení ve společnosti, jak tomu bylo v době první republiky, byla činnost církve zaměřena na společenství sester a bratří v náboženských obcích. Místo důrazu na národ byl položen důraz na církve.

Výsledky posledních sčítání obyvatel byly interpretovány tak, že v naší společnosti sice jistá religiozita existuje, ale lidé mají volný vztah k církevním organizacím a institucím jako takovým. Úbytek členů se týká tzv. církví lidových, kdy vnitřní statistiky neodpovídají počtu přihlášených osob při sčítání. Církve vyznačského typu, kterou je například Církev bratrská, mají stejný či obdobný počet evidovaných členů i těch, kteří se k nim přihlásili. Roli hraje společenský proces úbytku početné, ještě nábožensky vyučované, starší generace úmrtím, ale současně došlo ke ztrátě a odklonu sympatizantů, kteří v rubrice vyznání při posledním sčítání obyvatel název některé z tradičních církví ne-

označili. Ukazuje se, že do budoucnosti nebude mít perspektivu neosobní a formální vztažnost k církvi, nýbrž uvědomělé křesťanství a příslušnost ke konkrétnímu společenství. Budoucnost bude patřit církvi, která je založena na vědomí hodnoty každého jednotlivce, na osobních vztazích, schopnosti účinné komunikace uvnitř i navenek a intenzivní pastoraci a katechezi ve smyslu „vzdělávání“ svých členů a jejich duchovního budování a růstu.

2.2 Úvahy o pastorační strategii v Církvi československé husitské

Organizační vývoj a zeměpisné rozšíření Církve československé husitské analyzoval praktický teolog prof. Milan Salajka. Jeho pohledy vycházely z analýzy z roku 1989 a byly otištěny v Theologické revue. Měly být informačním nástrojem k nové strategii, reagující na měnící se podmínky personální, společenské a geografické. Sledujeme-li vývojové dějinné periody naší církve se zřetelem k duchovní správě a její celkové koncepci, lze souhrnně a zjednodušeně říci, že v počátečním období byla patrná silná rozvíjející se centra – náboženské obce s větším počtem bohoslužebných středisek. V prvních dvaceti letech po vzniku církve bylo ustaveno 278 náboženských obcí. V 50. letech 20. století dochází k reorganizaci struktury obcí, kdy se vytvářejí spíše menší celky. Vzniká dalších 108 samostatných obcí. Zatímco v následujícím období bylo snahou počet náboženských obcí zachovat, počet duchovních se snižoval ze 452 v roce 1956 na 257 v roce 1988. To vedlo v 90. letech 20. století k administrování jedné třetiny náboženských obcí. V roce 1998 bylo

z 307 náboženských obcí administrováno 107. Prof. Milan Salajka při zpracovávání aktuálních údajů počítal s celkovou reorganizací duchovní správy, k níž však v souvislosti s novou koncepcí odpovídající změněné situaci nedošlo. Změněná politická a společenská situace po roce 1989 vyvolala nové aktivity diakonické, výchovné i kulturní, avšak i vzhledem k nedořešenému problému budoucího financování církví se církev k zásadním změnám neodhodlala. K předpokladům pro úvahy o reorganizaci struktury náboženských obcí patří provedení určité „kategorizace“ náboženských obcí. Aleš Opatrný v Církvi římskokatolické rozlišuje farnosti tradiční (většinové), menšinové, vymírající (*Pastorační situace u nás*, s. 73). Při všech reorganizačních změnách struktury náboženských obcí je nutné vycházet i ze zcela konkrétních místních podmínek. Prof. Salajka hovořil o potřebě vytvoření tzv. generální koncepce duchovní správy.

Strategii církevní práce zaměřené k budoucnosti je možné shrnout do tří bodů:

- 1) tvorba živých center a nikoli vyklízení pozic,
- 2) v rozmístování (ustanovování) duchovních podporovat tato živá centra,
- 3) položit důraz na odbornost duchovních a křesťanské vzdělávání laiků.

Tato ústřední pastorační strategie církve, reagující na pohyby doby, má být odpovědně utvářena pracovními týmy odborníků a má se současně stát obsahem širšího otevřeného rozhovoru v rámci církve.

2.3 K situaci náboženských obcí

K našim rozhovorům o situaci a podobě náboženských obcí se mohou stát podnětné materiály z ekuмены. Jeden z takových materiálů z prostředí Římskokatolické církve byl v roce 2013 publikován s názvem *Pastorační možnosti diecéze – litoměřický případ v Teologických textech*. Některé pohledy a náměty z tohoto materiálu se můžeme pokusit domýšlet s ohledem na naši specifickou situaci a charakter naší církve. Výchozím předpokladem „pastoračního programu“ je podrobná analýza současného stavu s ohledem na skutečnosti historické, demografické a společenské. K základním údajům náleží počty členů církve, počty duchovních a pracovníků církve, počty náboženských obcí a počty bohoslužebných, pastoračních a sociálních středisek, počty objektů. V materiálu je podnětné zvláště stanovení pastoračních priorit, důraz na týmovou spolupráci, význam médií, úloha křesťanských laiků pro misii a evangelizaci ve společnosti.

Podle tohoto materiálu jsou rozlišovány tři typy farností:

- 1) komplexní farnost, v jejímž čele je kněz (farář) s dalšími výpomocnými duchovními a pastoračními asistenty,
- 2) nekomplexní farnost dotovaná biskupstvím,
- 3) misijní farnost, která je vedena speciálně připraveným knězem.

Misijních farností může být jen omezený počet, neboť opěrným bodem teritoriální pastorace je první typ. Vedle teritoriální pastorace – působení v rozsahu určitého území v klasických územních farnostech,

je kategoriální pastorační zaměřena na určité skupiny – v nemocnicích, ve věznicích, mezi studenty apod.

Pokud bychom se nechali inspirovat modelem základního trojího rozlišení farností, pak můžeme uvést tuto typologii náboženské obce v Církvi československé husitské:

1. Plně samostatná náboženská obec – zajišťovaná farářem a radou starších
2. Částečně fungující náboženská obec – pomoc a odpovědnost diecéze (případně vikariátu) prostřednictvím zmocněnce diecézní rady
3. Misijní obec – vedená připraveným specializovaným pracovníkem (pracovníky)

2.4 Početní hledisko pro typologii náboženské obce

Jedním ze zásadních kritérií náboženské obce je počet jejích členů. Podle presbyteriánského pastora dr. Timothyho Kellera se v evangelikálním protestantismu rozlišuje pět typů společenství (církví, sborů, obcí). Toto rozlišení uvádí i katolický kněz James Mallon ve své publikaci „Proměna farností“ s tím, že v katolické církvi je možné jiné posuzování pro velikosti farností z hlediska počtu jejích členů.

Charakteristika církve (náboženské obce) podle počtu členů:

1. domácí církve – do 40 členů
2. malá církve – 40 až 200 členů
3. středně velká církve – 200 až 400 členů
4. velká církve – 400 až 800 členů
5. velmi velká církve – více než 800 členů

V Církvi československé husitské měly velké náboženské obce několik tisíc členů. Podle uvedené typologie má středně velká náboženská obec kolem 200 členů. Podle sociologů se farář dokáže přímo pastoračně starat o 200 lidí (Mellon J., *Proměna farnosti*, s. 265).

2.5 Naznačení nejdůležitějších hledisek pro posuzování náboženských obcí

V pohledu na náboženské obce a jejich situaci v rámci tvorby budoucí pastorační strategie se uplatňují tato hlediska – pastorační, liturgické, organizační, ekonomické, diakonické, kulturní, historické, geografické, ekumenické a další.

- počet členů
- pravidelné konání bohoslužeb
- rada starších
- vlastní objekty
- ekonomická soběstačnost
- diakonické aktivity
- kulturní památka (architektonické hledisko)
- místo vztahující se k historii CČSH
- umístění vzhledem k dopravě do dalších náboženských obcí a středisek
- ekumenická situace (působení církví v místě)
- duchovní péče o děti a mládež
- vzdělávací a pastorační skupinová činnost
- další kritéria

K analýze situace slouží pravidelně shromažďované statistické údaje o činnosti a hospodaření náboženských obcí. Využívají se také ankety a dotazníky s míněním a názory duchovních a členů církve. Dotazníky uplatněné v některých diecézích CČSH zohledňují

vlastní subjektivní posuzování stavu náboženské obce a bohoslužebného střediska dotázanými, zjištění v nich probíhajících aktivit – liturgických, kulturních a dalších, ochotu přispívat do mzdového fondu duchovních i otevřenost k případným reorganizačním změnám.

Náboženské obce Církve československé husitské se zrodily spontánně na půdorysu římskokatolických farností. Je třeba rozlišit mezi vlastní náboženskou obcí, respektive jejím centrem, a mezi bohoslužebným střediskem (filiálními kostely). Nejde o to náboženské obce zrušit, ale transformovat je v některých případech do bohoslužebného či pastoračního nebo misijního střediska. Je důležité vytipovat (rozpoznat) a stanovit (určit) hlavní (páteřní) náboženské obce, které vyžadují prioritní zajištění duchovní správou a které musí být zachovány v každém případě. Při utváření nového organizačního uspořádání je smysluplné vycházet z kategorizace náboženských obcí z hlediska objektivních kritérií, ale i ze znalosti situace a subjektivních moudrých a prozíravých pastoračních přístupů. Tato kategorizace náboženských obcí na základě nejširším konsensem dohodnutých a stanovených kritérií by měla být shodná v celku církve pro všechny diecéze. Při tom je důležité vycházet z náboženských obcí a jejich života a potřeb tak, aby došlo k propojení sítě obcí s celkovou strategií duchovní správy a diakonických aktivit.

3. Některé aktuální otázky z diskuse v Církvi československé husitské

3.1 Potřebuje církev reformu a obnovu?

Reformační zásada (*ecclesia semper reformanda*) znamená permanentní reformaci církve. Latinský po-

V naší církvi není již tak patrná zbožnost celých rodin, jako je tomu v evangelických církvích. V rodině složené z členů většinou nevěřících nebo jiného vyznání je husita zpravidla osamocen. I když i celé rodiny jsou součástí některých náboženských obcí a díky Bohu za ně. Rodinnou zbožnost v naší církvi mohou představovat především rodiny farářů a farárek. V některých případech duchovní se svou rodinou koná v prostoru kostela „domácí“ či „rodinnou“ bohoslužbu a prostor sboru tak nezůstává v neděli opuštěný a prázdný a bohoslužba v něm tak probíhá, i když členové obce vzhledem k platným opatřením nemohou přicházet a zúčastňovat se jí.

4.4 Bohoslužba duchovních bez laiků

Další možností je setkání dvou i více duchovních ze sousedních či blízkých náboženských obcí ke společné bohoslužbě v rámci svého „zaměstnání“. Zpravidla se tímto způsobem zajišťují přenosy bohoslužeb on-line v jejich dialogickém charakteru. Když se konají bohoslužby duchovních a kazatelů na generální synodě, diecézních synodách, vikariátních konferencích, nemělo by působit nepatříčně, když se v čase, kdy se nemohou věřící účastnit veřejných bohoslužeb, konají bohoslužby duchovních jako „spolupracovníků“. Dva či více duchovních jsou nejen pracovní skupinou, ale vytvářejí společenství, které slaví bohoslužbu. Znovu se tak v mimořádných podmínkách omezení života církve vrací myšlenka „zástupnosti“ spojená s kněžskou službou.

Eucharistie či večere Páně v Církvi československé husitské nepředstavuje problém výsadního postave-

ní kněží, neboť je darem od samotného Ježíše Krista. Tento dar je pro všechny věřící, kteří po tomto daru touží. Přání konkrétního věřícího po přijímání Krista ve svátosti by neměla být husitským duchovním odmítnuta. V situaci omezení lze slavit a přijímat večeři Páně i ve dvou za účasti duchovního a laika, je-li z jeho strany touha a vyslovené přání přijímat svátost jako posilu pro svoji víru.

4.5 Pandemie jako čas zkoušky naší osobní víry, nebo jako možnost jejího prohlubování?

Dá se předpokládat, že situace nouze může ještě více posílit individualizaci víry a atomizaci církve. Ale na trend individualizace víry je možné se dívat ještě i z jiné stránky. Tato krizová doba může sice vést k upevnění ateistického přesvědčení nebo prohloubení lhostejnosti vůči církvi a křesťanství, ale může být na druhé straně i příležitostí k prohloubení a posílení naší individuální a osobní víry v Boha (*Srov. Lennox J. C., Kde je Bůh v době koronaviru?*). Doba, kterou procházíme, je zkouškou naší osobní víry a vyvolává v nás mnohé otázky. Náš základní přístup k životu je určen naší důvěrou nebo naším strachem. I věřící mohou prožívat strach. Víra či důvěra je existenciální a individuální niterná záležitost člověka. Každý musí věřit sám za sebe, nemůže být nikým jiným zastoupen. Ve své víře je člověk zcela sám, tak jako je sám ve smrti. Tento individuální a osobní charakter víry vyjádřil Martin Luther: „Jeden každý věří sám za sebe.“ Svobodě Božího sebesdělení odpovídá nezastupitelná osamělost věřícího a jeho přitakání víry Ano k Bohu. Církevní společenství mi může napomoci, nemůže však mou víru

ani nahradit ani zaručit (*Molnár A., Na rozhraní věků. Cesty reformace, s. 177*). Se situací skutečné nouze se vyrovnává každý z nás sám. Vše se nás dotýká osobně. Nejsme diváky, ale součástí odehrávajících se událostí. Doba, kterou prožíváme, přivádí nás křesťany k Ježíšovi trpícímu, ke smyslu Kristova kříže. Na Krista trpícího a ukřižovaného jako základ křesťanské víry ukazují apoštol Pavel a svědkové víry různých dob – mystikové, teologové a reformátoři. Dokládá to bohatá křesťanská duchovní literatura, jejíž četba nás v tomto čase může povzbuzovat a vnitřně obohacovat, především však četba samotné Bible a zvláště žalmů, ve kterých věřící člověk v nejhlubším osamocení a největším ohrožení spoléhá na Boha.

I když je víra naší individuální a osobní niternou záležitostí, přesto je zde církev a její společenství. Církev nás obklopuje i propojuje navzdory všemu oddělení, vzdálení se a nemožnosti přímého setkávání. Církev jako živé tělo Krista v tomto světě napomáhá vědomí naší vzájemnosti a zvláštní duchovní sounáležitosti i v tomto období nouze, uzavřenosti a samoty.

5. Komunikace v církvi – její předpoklady, kultivace a úskalí

5.1 Komunikující církev

Jak v evangelickém prostředí, tak i v katolické církvi po Druhém vatikánském koncilu je položen zvláštní zřetel na „komunikující církev“. V evangelické církvi se stal synonymem pro „zvěstování evangelia“ frekventovaný výraz „komunikace evangelia“ (*Landová T., Komunikace evangelia jako nové paradigma praktické*

teologie, s. 76–77). Tím je vyjádřeno, že církev se nepovažuje za toho, kdo uskutečňuje jednosměrnou komunikaci, autoritativně předává učení evangelia, ale vede dialog se světem, se společnostmi, se současným člověkem. Předávání Ježíšova evangelia, které je hlavním posláním křesťanské církve všech dob, je procesem dialogu s posluchačem, s posluchači – adresáty evangelia. Církev není tím, kdo učí druhé, ale také se sama učí. Jak to vyjádřil jeden z německých katolických biskupů – arcibiskup a kardinál Reinhard Marx: „Církev jako lid Boží je poutníkem v dějinách lidstva, a potřebuje proto komunikaci se světem, je do něho vetkána, a přesto s ním není totožná“ (*Marx R., Církev přežívá*, s. 27). „Církev není jenom učitelkou ostatních, ona se od ostatních rovněž učí. Učí se z dějin a ze společnosti“ (*Tamtéž*, s. 27). S tímto dialogem se světem je spojen i dialog uvnitř církve. Dialog v církvi znamená otevření se církve dovnitř i navenek, jak k tomu dal podněty Druhý vatikánský koncil (*Lehmann K., Dialog jako forma komunikace v církvi dnes*, s. 96–97). V závěru dokumentu *Gaudium et spes* čteme: „...v jednom Duchu se církev stává znamením bratrství, které umožňuje a posiluje upřímný dialog“ (*Dokumenty II. vatikánského koncilu*, cit. s. 262). Kardinál Marx v návaznosti na podněty Druhého vatikánského koncilu vyslovuje názor, že „cesta porozumění, naslouchání, učení, sdílení se nemůže formovat jednostranně ze shora, nýbrž je to duchovní proces komunikace. Musíme se naučit v církvi mluvit otevřeně a duchovně i o víře mezi sebou navzájem. Tady nejsou na jedné straně ti, co naslouchají, a na druhé straně ti, co učí!“ (*Marx R., Církev přežívá*, s. 53).

5.2 Církev v čase médií a internetu

Žijeme v čase, kdy mají zásadní vliv na náš život média. Bez možnosti mediální rezonance má jakýkoliv společenský jev a myšlenka jen mizivou naději na dosažení společenského vlivu. Současně média přinášejí i pro církve rizika a negativní důsledky, kterými jsou zpovrchnění pohledu na skutečnost, neosobní charakter a zaměření na vnější efekt, podceňování a snižování druhých, vyvolávání atmosféry nedůvěry či strachu nebo požadování a předkládání rychlých řešení. Problematickým momentem je také to, že se ztotožňují a splývají události a informace o nich. Musíme však odlišit událost od informace o ní. Je důležité nespoléhat na jeden zdroj informací, ale máme si informace vybírat, ověřovat je, dávat je do souvislostí a interpretovat je.

Důležitý vliv má veřejné mínění ve společnosti, ale svoji důležitost má i v církvi (*Srov. Zajíc J., Křesťanské svědectví v mediální společnosti, s. 16*). Ve veřejném mínění se spojují racionální poznatky se subjektivním vztahem člověka k určitému jevu, který obsahuje hodnotící složku (*Slovník mediální komunikace, s. 144*). Veřejnému mínění je třeba naslouchat. Problematické však je, když se názory lidí vydávají za pravdu. Nejde jen o to, co si lidé ve své většině myslí, ale co je duchovně hodnotné a eticky správné. Veřejné mínění ovlivňují právě média. Obraz církve ve veřejnosti byl určován různými mediálními kauzami. Vstupování církve do médií i přes různá rizika je potřebné. Církev má také nastolovat svá vlastní témata, se kterými má vstupovat do společnosti a do veřejného rozhovoru.

Vznik a rozšíření internetu přineslo revoluční sociální a kulturní změny, jejichž dopad je srovnatelný

s významem a dopadem vynálezu knihtisku. Internet prošel vývojem směrem od komunikačního nástroje ke specifickému prostoru, ve kterém se přímo odehrávají také nejrůznější náboženské aktivity (*Martínková L., Kyberprostor jako náboženský prostor, s. 13 a s. 23*). Zprvu bylo užití internetu viděno jako vhodný prostředek pro pozvání na bohoslužbu a na další setkání a akce v církvi, k nimž se takto dostane širší okruh lidí. V následující fázi se uplatnil zájem o přímý přenos a záznamy bohoslužeb a akcí, kdy nové způsoby komunikace nejsou jednosměrné, ale umožňují zpětnou vazbu. Internetový prostor (kyberprostor) se tak stal přehlídkou extrémní plurality náboženských projevů. Prezentují se celá náboženská hnutí i jednotliví věřící. Nacházejí se zde oficiální stránky církvi i neoficiální stránky skupin a jednotlivců. V případě oficiálních stránek církvi je kladen důraz na jejich obsah, u neoficiálních (individuálních) stránek upoutává jejich vnější atraktivní podoba. Internet podporuje náboženskou individualizaci (*Tamtéž, s. 11*). „Individuální náboženské projevy jsou to, co je na internetu „vidět“ v nesrovnatelně větším množství než náboženství prezentované autoritami“ (*Tamtéž, cit. s. 11*). Virtualita se v některých bodech překrývá s realitou. Internet neslouží jen ke komunikaci, ale k přímému uskutečňování náboženské praxe v on-line režimu. Doba pandemie tento způsob užívání internetu a prožívání náboženství ve virtuální realitě posílila. Náboženské aktivity on-line se stávají rovnocenné s off-line (*Tamtéž, s. 75*).

5.3 Podoby a formy komunikace v soudobé církvi

V každé církevní činnosti, která náleží k poslání církve, jde o komunikaci. Kazatelství, liturgická služba,

pastorace, katecheze – to vše je komunikací. Na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy se obor mezilidské komunikace stal od počátku součástí katedry praktické teologie.

Evangelický teolog Jan Štefan v jedné své studii uvádí, že „farářovým nástrojem je jazyk a pero, mluvená a psaná řeč“ (Štefan J., *Naše lidská slova Slovem Božím? Analogie christologická, nikoli sakramentologická*, s. 35). Duchovní má umět mluvit a má umět i psát. Pracovním nástrojem faráře a faráčky je hlas, řeč, slovo. Duchovní má být člověkem mnohostranné komunikace, v pravém slova smyslu komunikativní osobností.

5.3.1 Některé formy a způsoby komunikace v církvi

K formám komunikace v obecném významu, které se uplatňují v pastoraci a v jednáních církve, náleží:

- Rozhovor – individuální nebo skupinový (rozhovor má více forem – přátelský rozhovor, odborná konzultace, pastorační rozhovor a další)
- Dialog – účastníci se střídají v roli mluvčích a posluchačů
- Diskuse – vzájemná výměna názorů za účelem řešení problémů
- Řetězová diskuse – účastníci na sebe svým vystoupením navzájem navazují
- Panelová diskuse (zpravidla 4–6 účastníků z odborníků tvoří předsednictvo (panel))
- Debata – vzájemná výměna názorů k určitému problému, obvykle v užším kruhu, která není nikým řízena
- Symposium – prezentace různých názorů, následují otázky z pléna

5.4.6 Fámy a pomlavy

Podstatou fámy (pověsti) je významový posun původní informace, k němuž dochází v důsledku komunikačních šumů vznikajících při jejich přenosu. Protože fáma se šíří rychle (*fama crescit eundo*), je třeba při jejím vyvracení jednat rychle (*Heger V., Komunikace ve veřejné správě, s. 173–174*). Pomluva je zkreslující informace o vlastnostech a chování určitého člověka. Cílem negativního zkreslení je poškodit druhého člověka, který je považován například za rivala, a omezit tak zkreslenou negativní zprávou jeho vliv a snížit ho tak v očích druhých.

5.4.7 Anonymní dopisy

„Na anonymních dopisech často nebývá nejbolestnější to, co se v nich tak krutě píše, to, že na ně nemůžete odpovědět, ani to, že se pisatel tváří, jako by promlouval za nějakou mlčící většinu. Nejvíce bolí skutečnost, že se pisatel necítí natolik bezpečně, aby své starosti mohl vedení církve předložit k diskusi nějakým zdravým způsobem.“ (*Mallon J., Proměna farnosti, s. 284*).

5.4.8 „Otevřený dopis“

„Otevřený dopis“ je zveřejněním sdělení o někom, aniž by pisatel projevil slušnost a nejprve dotyčnému sdělil svoji kritiku v osobním dopise. Ten se jí dovídá až z médií.

5.5 Dokážeme vést v církvi bratrský rozhovor?

Přistoupit k rozhovoru a zapojit se do něj znamená podstoupit určité riziko, neboť tím může být ohrožen náš názor a naše stanovisko, které zastáváme. Rozhovor může znamenat nový pohled na skutečnost,

na druhého i na hledanou a zastávanou pravdu. Rozhovor neznamená vnucování našich názorů druhým, ale společné hledání pravdy na základě předkládaných argumentů. V církvi se neodehrává jen rozhovor v horizontální rovině, ale též ve vertikální rovině před Bohem. Ti, kteří vedou vzájemný rozhovor a jejich pohledy se liší a dostávají se do konfliktu, mají současně mít na zřeteli tento vertikální rozměr. Tím je míněna přesahující autorita Ježíše Krista, který je normou a příkladem každého křesťanského i lidského smýšlení, mluvení i jednání. Dialog v církvi má být podřízen Božímu slovu (*Lehmann Karl, Dialog jako forma komunikace v církvi dnes, s. 5*). Každý dialog také předpokládá základní solidaritu s církví. Rozhovor se nemá odehrávat v kritice, v níž chybí Kristova láska. Nemá být zraňující a negativně destruuující, ale má napomáhat budování církve a utváření vztahů v ní.

Pomocí řeči si člověk vytváří vztahy k druhým lidem. Vlídne laskavé slovo otevírá člověku cestu k druhým (Ef 4,29). Neviditelnou skrytou částí komunikace je vztahová rovina. Není-li navázán vztah k druhému a s druhým a není-li pozitivně určován, nedaří se ani komunikace. V křesťanství jde o utváření nových pozitivních vztahů, ke kterým nás motivuje Ježíš (Mt 7,12; L 6,31) a vybízejí apoštolské novozákonné apely (Ř 15,7; Jk 1,19-20). Na pozitivní vztah k druhému klade důraz tzv. komunikace zaměřená na člověka. Tato komunikace zaměřená na člověka znamená setkání člověka s člověkem jako rovnocenných partnerů, s respektem k různým názorům a se snahou jim porozumět (*Motsching R.; Nykl L., Komunikace zaměřená na člověka. Rozumět sobě i druhým, s. 35*). Zde dochází k blízkému poje-

tí lidské osobnosti v teologickém personalismu Zdeňka Trtíka. „Poznání osobnosti druhých lidí je záležitostí bezprostřední zkušenosti, praktických vztahů, zejména vztahů osobních. Nejlépe poznáme osobnost v přátelských vztazích k ní. Bezprostřední zkušenost osobního vztahu já – ty má zcela jinou povahu než zkušenost předmětů ve světě. Je to cosi jedinečného a svého druhu. Setkávají se zde dvě veličiny stejné úrovně“ (Trtík Zdeněk, *Vztah já-ty a křesťanství*, s. 69–70). Takto pojatá komunikace je založena na základních postojích autenticity, přijetí a empatického porozumění, kterými lze překonávat překážky v komunikaci s druhými.

Zásady, které platí v komunikaci obecně, mají se uplatňovat i v církvi:

- 1) pozorně naslouchat druhému, 2) snažit se jej pochopit, 3) hledat vždy to kladné, na co je možné navázat, 4) sjednotit se v tom, co je podstatné, 5) sledovat společný cíl.

(Liguš J. a kol., *Prakticko-teologické aspekty*, s. 28; též s. 33.)

5.6. Podněty pro kultivaci komunikace v církvi

Ustanovení toledské synody z roku 675

Když kněží zasedají k poradám,
nesmí nikdo jeden přes druhého hlasitě mluvit
nebo křičením působit neklid,
ani nemístně se vyjadřovat nebo zesměšňovat
a – což je ještě závažnější –
tvrdošijně hlučným odporováním šířit zmatek.

Když se někdo považuje za zbožného a nedrží svůj jazyk na uzdě, klame sám sebe

a jeho nábožnost není pravdivá.
Spravedlnost ztrácí svoji vážnost,
když rozvážnost rozsudku je rušena křičícím davem,
jak praví prorok: Plodem spravedlnosti bude mír
(Iz 32,17).

Kdokoli se tedy účastní poradních zasedání,
má přednášet svoje mínění, jako i ten, kdo mu protiře-
čí – slovy mírnými, aby nebyl hádáním rušen úsudek
naslouchajících, ani nebyla matena křikem jasnost roz-
sudku.

Kdokoli by se odvážil při zasedání porušit to, co bylo
řeceno,

a proti tomu zákazu křikem, urážlivými nadávkami
nebo zesměšňováním takto rušit sněmování,
podle božského zákona, který nařizuje:
vyžeň ven posměvače a s ním se vzdálí i svářlivost
(Př 22,10),

ať je s hanbou vyloučen ze zasedání
a odejde ze středu shromáždění
a je stížen třídní exkomunikací.

*Komenský o jednání na světovém ekumenickém koncilu
v Obecné poradě*

Zákony jednací budou:

1. Od začátku budiž jednáno plně, aby měli možnost
pronést svůj názor všichni, o všem, všestranně.

2. Po celou dobu svobodně:

1) odstranit každé nucení a zastrašující moc 2) všech-
no se tam musí předkládat v takové jasnosti, aby chá-
pali všichni 3) rozsuzování se musí zavést takové, aby
všechny závěry se dály dobrovolně beze všech námitek,

aby ani nebylo proč je vznášet.

3. Na konci pevně. Všechno však bez hluku, pevným řádem.

(*Komenský Jan Amos, Obecná porada III., s. 422–423.*)

Farský o jednání v církvi

„Co musí být prvním zjevem lásky bratrské, je zjemnění citu. Surovost a neurvalost nesmí mít místa v žádné schůzi náboženské obce církve československé, nesmí být trpěna představenstvem, a vyskytne-li se, má hned být odkázána do patřičných mezí. Je věcí předsedajících, aby neprojevovali svoji neschopnost předsednickou tím, že se ukáží proti takovým zjevům malomocnými.“

(*Farský Karel, Postily, cit. s. 25*)

Z etického kodexu jedné katolické farnosti

...zapojujeme se do otevřené a upřímné komunikace s druhými a vyhýbáme se pomluvám a nactiutrhání.

...s veškerou pozorností nasloucháme ušima i srdcem, abychom druhým do hloubky porozuměli, a nejen měli co odpovědět.

... před napětím dáváme přednost zdravému konfliktu
(*Mallon J., Proměna farnosti, s. 281.*)

Z Listu Efezským, 4. kapitoly

Odložte dřívější způsob života, staré lidství, které hyne klamnými vášněmi,
obnovte se duchovním smýšlením.

Oblecte nové lidství, stvořené k Božímu obrazu ve spravedlnosti a svatosti pravdy.

Z dokumentů a literatury

A stalo se slovo... Sborník příspěvků z kurzu pro kazatelky a kazatele ČCE, pořádaného Spolkem evangelických kazatelů v Praze 24.–28. ledna 2011. Jako 17. svazek Knižnice Spolku evangelických kazatelů EMAN Benešov 2012.

Ambros Pavel, Budoucí cesty farní pastorace. Současné katolické hledání. TR 2002, s. 155–162.

Ambros P., Církev, kultura, společnost, misie. Pastorální teologie V., Olomouc 2002.

Ambros P., Sdělovací prostředky, nebo sociální komunikace? In: Pastorální teologie V. Církev, kultura, společnost, misie. Olomouc 2002, s. 95–108.

Assländer Friedrich; Grün Anselm: Řízení jako duchovní úkol. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2008.

Beránek Josef, Co si myslí kněží pražské arcidiecéze o církevním životě? Universum 2020 č. 3, s. 5.

Barth K.: Boží božství a Boží lidství. Sedm kratších textů. Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno 2005.

Bílek Petr, Vytlačuje obraz slovo z veřejné komunikace? In: A stalo se slovo... Sborník příspěvků z kurzu pro kazatelky a kazatele ČCE, pořádaného Spolkem evangelických kazatelů v Praze 24.–28. ledna 2011. Jako 17. svazek Knižnice Spolku evangelických kazatelů EMAN Benešov 2012, s. 81–88.

Bonaventura, Jak přivést umění zpět k teologii. Váš učitel je jeden, Kristus. Překlad, úvodní studie a poznámky Tomáš Nejeschleba, OIKOYMENH Praha 2003.

Bonaventura, Brevioloquium. Kompendium scholastické teologie. Přel. Ctirad Václav Pospíšil, Vyšehrad Praha 2004.

Brueggemann Walter, Bible a postmoderní představitelství. Písmo jako scénář života. Vyšehrad Praha 2016.

Bucher Rainer, Církev v mediální společnosti. TT 2003, č. 4, s. 159–61.

Butta Tomáš, K zásadám sněmovního dialogu. Český zápas 2001, č. 13, s. 3.

Butta T., Služba patriarchy v Církvi československé husitské. In: Služba patriarchy a biskupů. Pracovní texty z teologické konference v Brně 24.–26. 6. 2013. Pro vnitřní potřebu Církve československé husitské. Praha 2013, s. 14–17.

Butta T., Čím mohou církve přispívat ke společenskému dialogu. Český zápas 2015 č. 48, s. 1.3.

Butta T., Pastorační péče v církvi. Blahoslav Praha 2017.

Butta T., Témata z duchovenské praxe. Blahoslav Praha 2018.

Butta T., Úvod do homiletiky. Kázání procesem inspirace a dialogu. Praha 2019.

Butta T., Církev mezi tradicí a otevřenou budoucností. Prakticko-teologické reflexe a úvahy. Blahoslav Praha 2019.

Butta T., Svátost večere Páně a její vysluhování v době pandemie. Otevřené úvahy. ČZ 2020, č. 17, s. 1.

Církev československá ve vztahu k ekumeně. In: VIII. sněm Církve československé husitské. Průběh, dokumenty, poslání. Uspořádal Tomáš Butta. Praha 2014.

Clément Olivier, Pohledy do budoucnosti. Refugium Velehrad 1998.

Clément O., Duchovní průvodce pro naši dobu. Paris 2008, Olomouc 2010.

Černý Pavel, Dynamika života církve. Poznámky k praktické ekleziologii. Studijní texty Evangelikálního teologického semináře v Praze. Svazek 3. Praha 1998.

Černý P., Teologie a praxe služby pastýře. Úvod do praktické a pastorální teologie. Praha 2018.

Dekret o službě a životě kněží (Presbyterorum ordinis) In: Dokumenty II. vatikánského koncilu. Zvon Praha 1995, s. 299–359.

Dohoda o křtu. Vydal sekretariát České biskupské konference (pro vnitřní potřebu), Praha 1994.

Dokumenty Tridentského koncilu. Z latinského originálu přeložil Ignác Antonín Hrdina. Praha 2015.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Zvon České katolické nakladatelství Praha 1995.

Dolista Josef, Perspektivy církve. Vybrané kapitoly z eklesiologie. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2000.

Encyklika SPE SALVI papeže Benedikta XVI. O křesťanské naději. Paulínky Praha 2008.

Farář, synod, presbyter. Sborník příspěvků z kurzu pro kazatele ČCE pořádaného Spolkem evangelických kazatelů v Praze 22.–26. ledna 2001. Eman Benešov 2002.

Farnost na cestě. Z rakouského originálu vybral, přeložil a uspořádal Vladimír Petráček, Trinitas Svitavy 2002.

Farnost na přelomu století. Teologická reflexe. Sborník přednášek. Kolektiv autorů. Trinitas Svitavy 2000.

Farský Karel, Český problém církevní. Praha 1919.

Farský K., Postily. Blahoslav Praha 1952.

Filipi P. a kolektiv, Malá encyklopedie evangelických církví. Libri Praha 2008.

Filipi Pavel, Pozvání k oslavě. Evangelická liturgika. Kalich Praha 2011.

Geropp Bernd, Tajemství úspěšného vedení lidí. Grada Publishing, a. s. Praha 2014.

Gibellini Rosini, Teologické směry 20. století. Kostelní Vydří 2011.

Grenz Stanley, Úvod do postmodernismu. Praha 1997.

Guardini Romano, Konec novověku. Pokus o orientaci. Vyšehrad Praha 1992.

Halík Tomáš, Stromu zbývá naděje. Krize jako šance. Lidové noviny. Praha 2009.

Halík T., Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment. Lidové noviny. Praha 2010.

Halík Tomáš; Grün Anselm, Svět bez Boha. Ateismus jako druh náboženské zkušenosti. Lidové noviny Praha 2017.

Halík T., Křesťanství v čase nemoci. Universum 2020, č. 3, s. 14–15.

Harari Y. N., 21 lekcí pro 21. století. LEDA Voznice 2019.

Hošek Pavel, A bohové se vracejí. Proměny náboženství v postmoderní době. Mlýn Jihlava 2012.

Husitské bohosloví. Ročenka 1995. K vydání připravil Milan Salajka, Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 1995.

Charta oecumenica. Směrnice pro růst spolupráce mezi církvemi v Evropě. Vyd. Sekretariát České biskupské konference (pro vnitřní potřebu) Praha 2001.

Chester Tim a Timmis Steve, Zdravá církev nevznikne jen tak. Maják Praha 2018.

Christifideles laici. O povolání a poslání laiků v církvi a ve světě. Posynodální apoštolský list Jana Pavla II. z 30. prosince 1988, Zvon České katolické nakladatelství Praha 1996.

Jak se dělá sbor. Spolek evangelických kazatelů EMAN Praha 2018.

Jung Carl Gustav, Přítomnost a budoucnost. Brno 2019.

Harari Y. N., 21 lekcí pro 21. století. LEDA Voznice 2019.

Heger Vladimír, Komunikace ve veřejné správě. Grada Publishing Praha 2012.

Hogenová Anna, Čas jako problém. Chomutov 2011.

Jan Hus, Betlémské poselství, sv. I. Praha 1947.

Joest Wilfried, Fundamentální teologie. Problémy základů a metody teologie. OIKOYMENH Praha 2007.

Koinonia na starocírkevním základě. Starokatolická církev v ČR Praha 2008.

Komenský Jan Amos, Obecná porada o nápravě věcí lidských. I.–III. svazek, Svoboda Praha 1992.

- Komenský J. A., *Jedno nezbytné. Kalich* Praha 2020.
- Kovář František, *Deset let československé církve*. Praha 1930.
- Kremer Jacob; König Franz, *Křesťan na prahu třetího tisíciletí*. Vyšehrad Praha 1996.
- Kučera Zdeněk, *O teologickou totožnost církve československé husitské*. Praha 1988.
- Kučera Z., *Trojčinná teologie. Základ teologie ve zjevení*. Brno 2020.
- Kučera Z., *Patriarchát v CČSH – studie*. In: *Služba patriarchy a biskupů. Pracovní texty z teologické konference v Brně 24.–26. 6. 2013. Pro vnitřní potřebu Církve československé husitské*. Praha 2013, s. 5–9.
- Kučera Z., *Setkání nebo střet civilizací? Porozumět přítomné situaci v hloubce*. In: *Extenze 2016. Odpovědný redaktor Kamila Veverková, Husitská teologická fakulta UK Praha 2016, s. 60–70*.
- Küng Hans, *Co je církev?* Cesta Brno 2000.
- Küng H., *Být křesťanem. Křesťanská výzva*. Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno 2000.
- Küng H., *Světový étos pro politiku a hospodářství*. Vyšehrad, Praha 2000.
- Küng H., *V co věřím*. Vyšehrad Praha 2012.
- Landová Tabita, *Komunikace evangelia jako nové paradigma praktické teologie*. *Teologická reflexe* 2017, č. 1, s. 67–82.
- Lennox John C., *Kde je Bůh v době koronaviru?* Brno 2020.
- Lehmann Karl, *Duchovní jednání*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 1993.
- Lehmann K., *Dialog jako forma komunikace v církvi dnes*. *TT* 1996, č. 1, s. 2–6.
- Liguš Ján, *Meziludská komunikácia (Teologická propedeutika) (Monografie)*. Banská Bystrica 1998.

Liguš Ján a kol. Prakticko-teologické aspekty mezilidské komunikace. Sokolov 2019.

Lobkowicz Mikuláš, Duše Evropy. Vyšehrad Praha 2001.

Lumen gentium. Věřoučná konstituce o církvi. In: Dokumenty II. vatikánského koncilu. Zvon Praha 1995, s. 29–100.

Mádr Oto, K jádru věci. Aktuální reflexe z let 1993–2003. Vyšehrad Praha 2003.

Mallon J., Proměna farnosti. Z udržovacího režimu k misijnímu zápalu. Karmelitánské nakladatelství Praha 2018.

Martínek M., K čemu jsou křesťanské církve? Cesta Brno 2012.

Martínková Libuše, Kyberprostor jako náboženský prostor. Brno 2007.

Marx Reinhard, Církev přežívá. Academia, Praha 2020.

Mistr Jan Hus, Výklad víry, Jablonec nad Nisou 1947.

Molnár A., Na rozhraní věků. Cesty reformace. Vyšehrad Praha 1985.

Molnár Amadeo, Theologia crucis. Nedokončené přednášky z let 1989–1990. K tisku připravil, poznámkami, rejstříkem a seznamem literatury doplnil Ota Halama, Kalich Praha 2018.

Motsching Renate; Nykl Ladislav, Komunikace zaměřená na člověka. Rozumět sobě i druhým. Grada Publishing Praha 2011.

Müller Gerhard Ludwig, Dogmatika pro studium i pastorační. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2010.

Na cestě k jednotě. Leuenberské dokumenty. Sít Praha 1996.

Nantl Jiří, Mechanismy tvorby vůle orgánů univerzity. Podmínky legitimacy a efektivity. In: Historie, současný stav a perspektivy univerzit. Úsvit nebo soumrak akademické samosprávy? Sborník z konference konané dne 10. dubna

2008 na Univerzitě Karlově v Praze. Uspořádal Josef Staša. Karolinum Praha 2008.

Nešpor Zdeněk R., Příliš slábi ve víře. Česká ne/religiozita v evropském kontextu. Kalich Praha 2010.

Nešpor Z. R., Česká a slovenská religiozita po rozpadu společného státu. Náboženství Dioskúrů. Karolinum Praha 2020.

Noble Ivana, Církev se společnou zkušeností pandemie? Univerzum č. 3, s. 18–21.

Obnova církve katolické v československé republice. Návrh Jednoty československého duchovenstva v Praze (Praha 1919).

Organizační řád CČSH. Praha 2004.

Papež František. Evangelii gaudium. Apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě. Paulínky Praha 2014.

Podmínky volitelnosti do funkce patriarchy z hlediska teologie a řádů CČSH. Sněmovní centrum 2005.

Pospíšil Ctirad Václav, Metoda v současné systematické teologii. Teologické texty 1999, č. 3, s. 75–78.

Poláková Jolana, Kdy je možný dialog? Tři základní východiska k dialogické transformaci nedialogických situací. TT 2005, č. 4, s. 143–144.

Pravidla všeobecných a místních sněmů i sv. otců pravoslavné církve. Přel. A. J. Novák, Praha 1955.

Procházka G. A., Služebník všech. Blahoslav Praha, bez vrocení.

Příležitosti a výzvy v komunikaci církve 21. století. Petra Koudelková (ed.) Karolinum Praha 2015.

Rahner Karl, Dynamický prvek v církvi. Olomouc 2007.

Rahner K., Poslání a milost. Příspěvky k pastorální teologii. Olomouc 2011.

Roynnais Patrick, Být knězem církve v krizi. TT 2009, č. 2, s. 58–64.

Řád duchovenské služby ČČSH. Praha 2004.

Salajka Milan, K analýze vývoje ČČSH. TR 1990 č. 1, s. 1–11.

Salajka M., Křesťanská církev ve své duchovní aktivitě a práci. UK Praha 1998.

Skalický Karel, Církev v Evropě. Evropa v církvi. Teologický vhled do dějin Evropy prismatem svobody. Trinitatis Svitivity 2019.

Slovník mediální komunikace. Irena Reifová & kolektiv. Portál s. r. o. Praha 2004.

Služba patriarchy a biskupů. Pracovní texty z teologické konference v Brně 24.–26. 6. 2013. Pro vnitřní potřebu Církve československé husitské. Praha 2013.

Svatý Bonaventura, Putování mysli do Boha. Itinerarium in Deum. Úvodní studie, překlad, poznámky Ctirad Václav Pospíšil. Kristal OP Praha 2017.

Špidlík Tomáš, Duchovní jednota nové Evropy. Refugium Olomouc 2007.

Štefan Jan, Naše lidská slova Slovem Božím? Analogie christologická, nikoli sakramentologická. In: A stalo se slovo... Sborník příspěvků z kurzu pro kazatelky a kazatele ČCE, pořádaného Spolkem evangelických kazatelů v Praze 24.–28. ledna 2011. Jako 17. svazek Knižnice Spolku evangelických kazatelů EMAN Benešov 2012, s. 25–35.

Štefan J., Vyučujeme na theologii opravdu theologii? Malá filipika proti a-theologům. Teologická reflexe 2015, č. 1, s. 5–14.

Teologie dnes: perspektivy, principy a kritéria. Přel. Ctirad Václav Pospíšil. Univerzita Palackého v Olomouci 2013.

Tomáš Akvinský, Výklad Vyznání víry a Desatera. Překlad a úvodní studie Tereza Poštová, Krystal OP, s. r. o. Praha 2011.

Tomáš Akvinský, O naději v Teologické sumě. Překlad, úvodní studie a poznámky Tomáš Machula. Krystal OP, s. r. o. Praha 2020.

Tonzar David, Vznik a vývoj novodobé husitské teologie a Církev československá husitská. Praha 2002.

Tonzar D., Církev československá husitská po roce 1989. In: 90 let Církve československé husitské. Praha 2010, s. 139–153

Tonzarová Hana, Církev československá husitská v ekumenických vztazích. In: 90 let Církve československé husitské. Praha 2010, s. 239–268.

Trtík Zdeněk, Vztah já-ty a křesťanství. Blahoslav Praha 1948.

Trtík Z., Úvod do theologie. Díl I. Základ theologie ve zjevení. Blahoslav Praha 1952.

Trtík Z., Theologické úvahy I., Praha 1952.

Trtík Z., Úvod do theologie církve československé. Theologické úvahy II. Praha 1963.

Trtík Z., Přítomnost a budoucnost církve. TR 1968, s. 69–76. *Ústava Církve československé husitské. Praha 2008.*

Václavík David, Náboženství a moderní česká společnost. Grada, Praha 2010.

Velký sociologický slovník. Karolinum Praha 1996.

Vogel Jiří, Církev v sekularizované společnosti (studie k husitské ekleziologii). Brno 2005.

Vogel J., Perspektivy a poslání církve v současné společnosti. TR 2015 č. 1, s. 36–45.

Vyzbrojeni vírou, láskou a nadějí. Prohlášení Církve československé husitské k jubilejnímu roku 2010. Praha 2011.

Zajíc Jiří, Křesťanské svědectví v mediální společnosti: Teorie a praxe. In: Příležitosti a výzvy v komunikaci církve 21. století. Petra Koudelková (ed.) Karolinum Praha 2015, s. 15–21.

Základy víry Církve československé husitské se Stručným komentářem. Praha 2014.